

Stát, vznik a zánik států. Stát v unijním a mezinárodním prostředí.

2. přednáška (Státověda)

JUDr. Bc. Radovan Malachta, Ph.D.
podzim 2024

Osnova přednášky

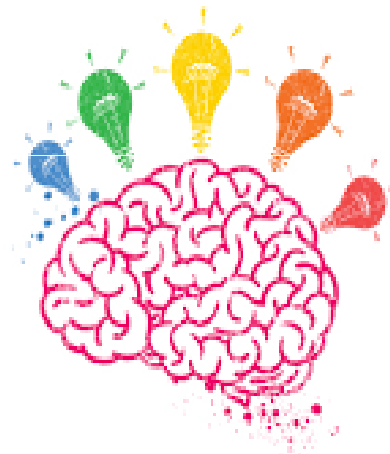
1. Pojmové znaky státu
2. Vznik a zánik států
3. Organizace státního území
4. Specifika Evropské unie

Opakování první přednášky

Co to je stát?

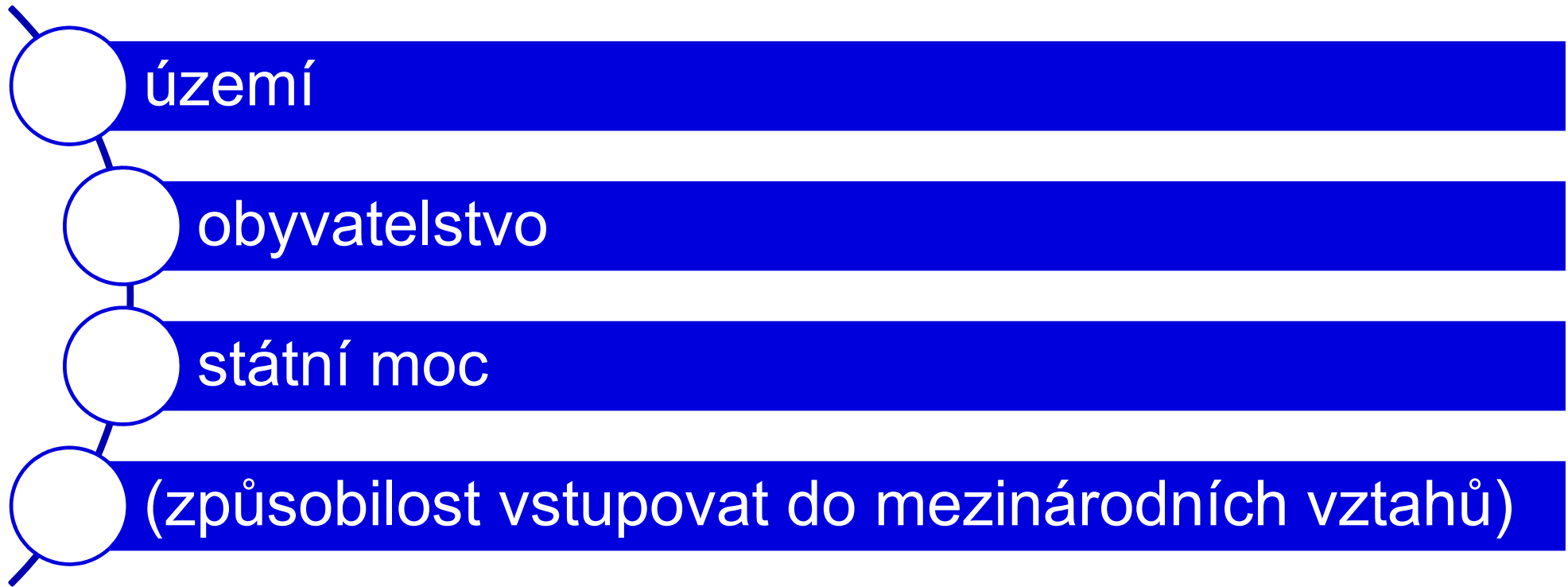

Různé definice státu

- politická/institucionalizovaná forma společnosti (společenského života) na vymezeném území, kde se aplikují závazná pravidla chování stanovená a vynucená mocenskou autoritou
- **instituce** = organizační základ určitých společenských vztahů
- lépe se definuje přes tzv. **pojmové znaky státu**

Pojmové znaky státu

Stát a jeho pojmové znaky

Stát a jeho pojmové znaky

- G. Jellinek
- tradiční **tříprvková charakteristika** státu (konstitutivní prvky státu)
 - státní území
 - obyvatelstvo
 - státní moc
- definice zohledňující různé aspekty – státovědné, sociologické, právní
- někdy přidáván **čtvrtý znak** – způsobilost vstupovat do mezinárodních vztahů
 - Montevidejská úmluva o právech a povinnostech státu (1933/1934) – jen ale pro některé státy S, stř. a J Ameriky, ČR není zavázána, nicméně obecně uznávána v mez. společenství
 - možnost navazovat spolupráci a diplomatické vztahy s jinými státy – mezinárodní smlouvy či méně formálně
 - problematika uznání státu v rámci mezinárodního společenství

Území státu

- územní prostor, kde stát realizuje **státní moc**
- princip **teritoriality**
- **územní svrchovanost** (suverenita) – jen příslušný stát (a žádný jiný) prostřednictvím svých orgánů disponuje se státním územím
- **výsost**
 - územní = jurisdikční – stát nad svým územím vykonává státní moc (pokud neudělí souhlas) – například pobyty cizích vojsk, přelety nad územím, právní rovina (cizí soudní rozhodnutí)
 - organizační – organizace státu, státní orgány, forma vládnutí
 - personální – státní občanství, spáchání trestného činu na území jiného státu atd.
- prolomení: částečně **Evropská unie**, ale též vojenské základny, diplomatické a konzulární mise

Území státu

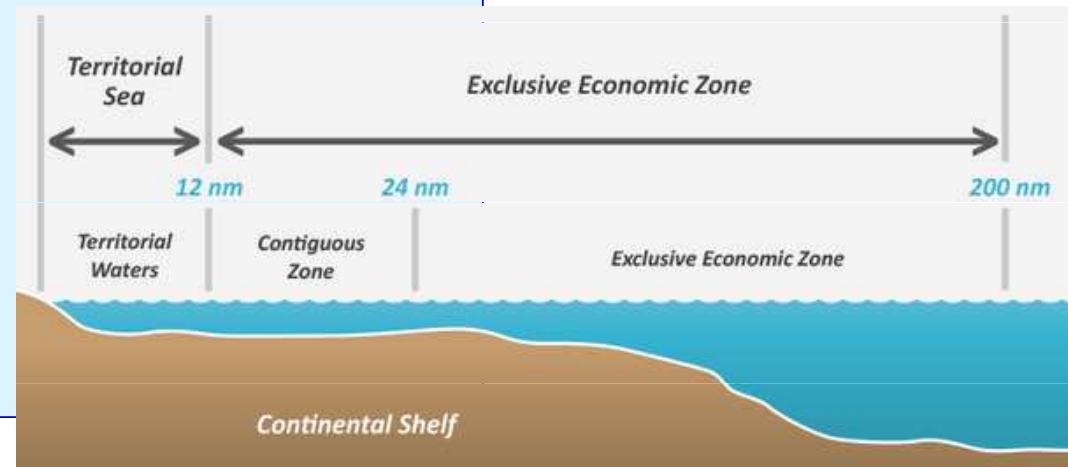

*Do jaké výšky, resp.
do jaké hloubky?*

- politická geografie
- trojrozměrný prostor
 - povrch (pevnina vč. vnitřních vodních ploch)
 - území pod povrchem (geologický podklad)
 - území nad povrchem a pobřežním mořem (vzdušný prostor)

moře

- pobřežní vody
- přílehlá zóna
- výlučná ekonomická zóna
- volné (otevřené) moře
- zvláštní pravidla pro souostroví

Zvláštnosti území státu

enklávy

poloenklávy

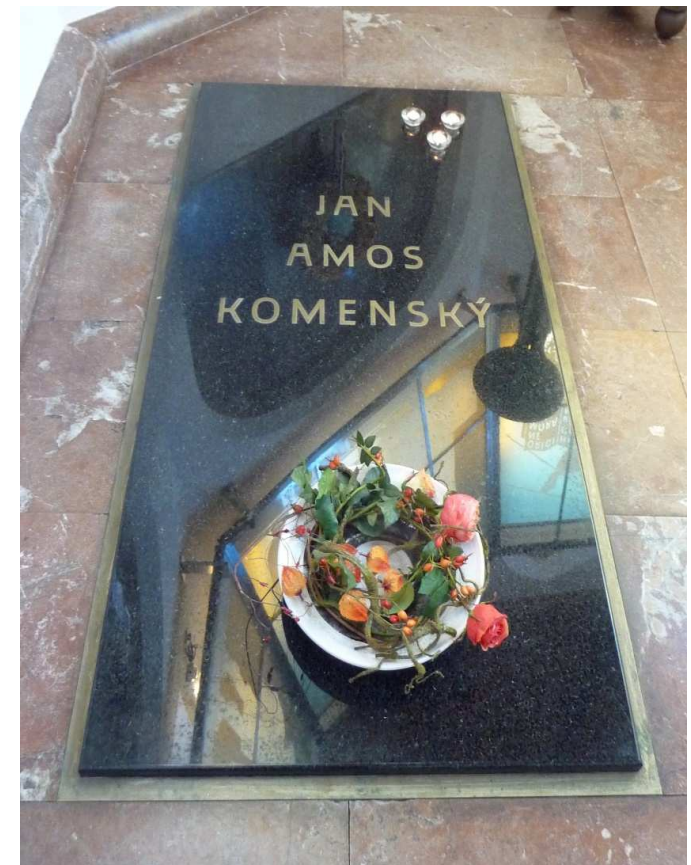

lodě a letadla plující pod vlajkou ČR (registrace)

diplomatické a konzulární mise

zajímavosti

- pronájmy
- extrateritoriální území

Přístavní území ČR Hamburk

V přístavech hamburském a štětínském pronajme Německo státu československému na období 99 let prostory, které budou podřízeny obecnému řádu o svobodných pásmech a určeny pro přímý průvoz zboží pocházejícího z tohoto státu anebo určeného do něho (čl. 363 Versaillské smlouvy)

Zdroj: <https://www.rvccr.cz/pristavy-a-sluzby/pristavni-uzemi-cr-v-hamburku>

Státní hranice

- linie oddělující jeden suverénní stát od jiného státu či od volného moře
- demarkace – v terénu
- delimitace – na mapách

Území České republiky tvoří nedílný celek, jehož státní hranice mohou být měněny jen ústavním zákonem (čl. 11 Ústavy ČR)

Mezinárodní prostor

- mezinárodní vody (volné moře, mořské dno)
- kosmický prostor
- Antarktida

Obyvatelstvo

- usazené, organizované
- nezáleží na státním občanství či počtu národů
- **národ**
 - společenství lidí spojených kulturně, historicky, jazykově, nábožensky atd.
- **občan**
 - právní vztah ke státu (nabývání, pozbývání státní občanství, dvojí občanství atd.)
- **cizinec**
 - občan jiného státu či bezdomovec
 - povolení k pobytu, ke vstupu, azylová politika atd. (vstup v rámci EU prolamuje právě sama EU)
- **lid**
 - různé koncepce lidu

Česká republika měla
k 30. červnu 2024
10 880 000 obyvatel (ČSÚ).

Státní moc

- organizovaná veřejná moc (ale pojem veřejná moc je širší)
- nezávislá na jiné státní moci, výlučná, neomezená (vně i uvnitř)
- stát (a jeho orgány) ovlivňují společenské vztahy ve společnosti – **regulace právem** – stát právo vytváří a vynucuje
- **veřejná moc**
 - státní moc = stát, nositeli jsou státní orgány
 - veřejná moc v užším smyslu = veřejnoprávní instituce – územní samospráva, zájmová samospráva, církevní
 - z hlediska členění už víte: zákonodárna, výkonná a soudní moc
- **pojem suverenity** = nezávislost a neomezenost státní moci na jiné moci

Způsobilost vstupovat do mezinárodních vztahů

- otázka diplomacie
- uzavírání mezinárodních smluv (dvoustranné, mnohostranné), možnost vstupu do mezinárodních organizací
- otázka uznání státu – uznání státu je však politický akt, nikoliv právní
- jednostranný akt ze strany exekutivy
- platí (platilo), že nelze vzít zpět (Kosovo)
- nelze uznat stát, který vznikl porušením mezinárodního práva (ale...)

Uznání vs. neuznání států – příklady

- Doněcko a Luhansko (vs. anexe)
- Podněstří
- Kosovo
- Taiwan
- Severní Kypr
- Izrael
- Liberland

Vznik a zánik států

Základní pojmy

rozdělení

sloučení

prvotní okupace

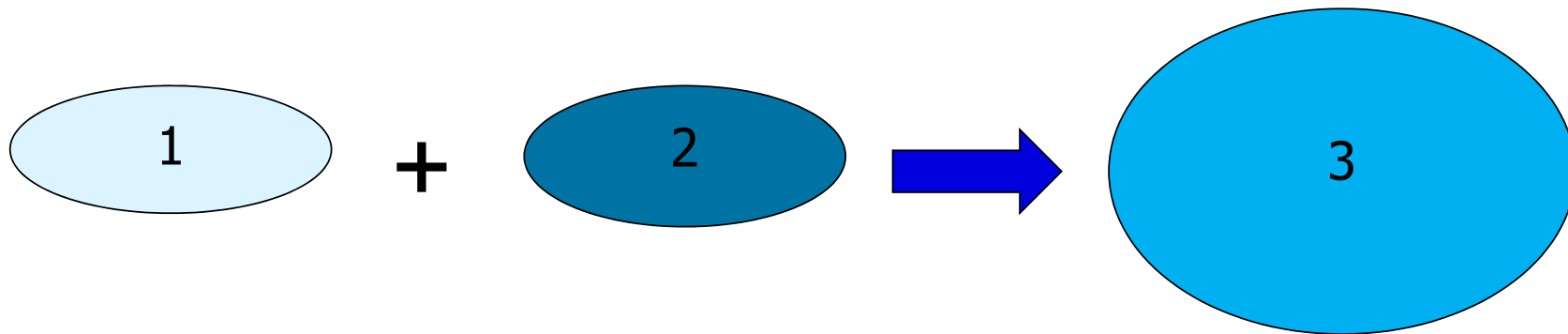
akcese, akrescence

cese, secese

adjudikace

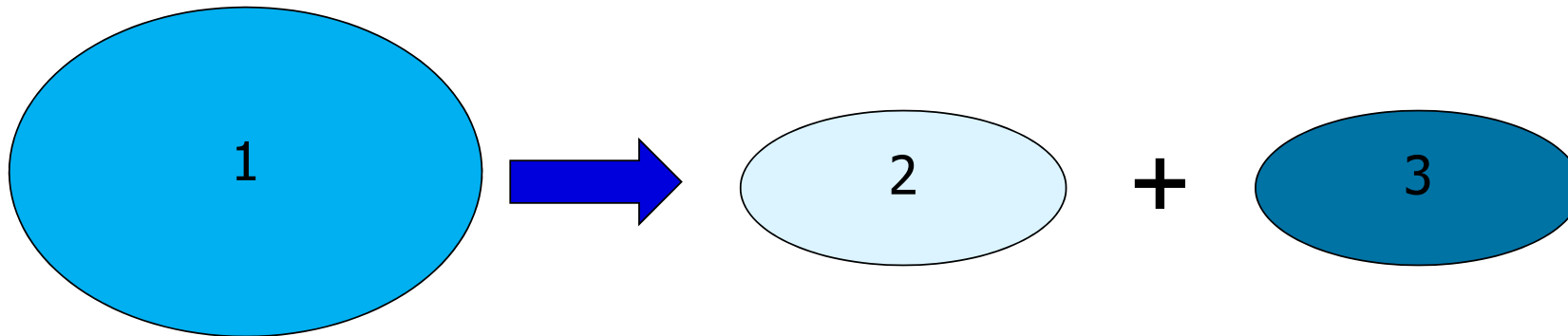
anexe, okupace

Sloučení

Znáte příklady z historie?

Rozdělení

*Znáte příklady z historie aplikované na
(dnešní) české státní území?*

Prvotní okupace

- dnes prakticky nemožná
- území doposud neobjevené – prvotní osídlení (historicky)
- území již osídlené, ale „nikým neprohlášené“ (USA, domorodci)

derelikce

Akcese, akrescence

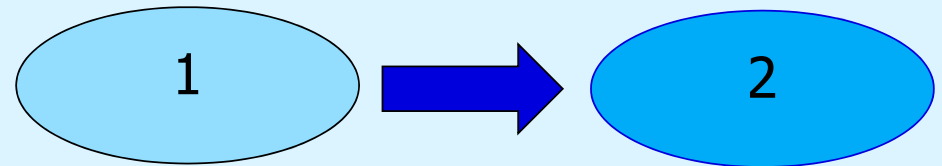
- Akcese
 - působení přírodních vlivů (rozšiřuje se/zmenšuje se území)
- Akrescence
 - působení umělé lidské činnosti – záměrně (případ Nizozemí)

Cese, secese

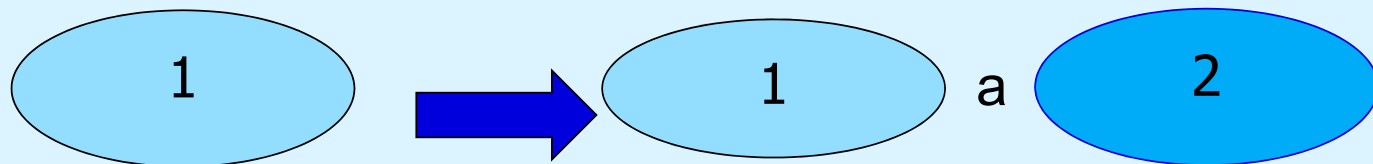
– Cese

- postoupení území (suverenity) z jednoho státu na druhý stát
- na základě mezinárodní smlouvy – v souladu s právem
- lze i koupě

– Secese

- odtržení části území od suverénního státu
- Kosovo

Adjudikace

- přisouzení území
- rozhodnutím soudu (arbitr, rozhodce)
- často spojeno s vydržením
- dnes spory o hranice: Mezinárodní soudní dvůr

Anexe, okupace

– Anexe

- násilné získání území
- jednostranné prohlášení území za své (bez souhlasu obyvatel či se „souhlasem“ v podobě „referend“- viz dále)
- příklady?

– Okupace

- cizí stát (armáda) obsadí jiný stát
- právně nezajímavé
- území zůstává původnímu státu, ale suverenita okupujícímu státu
- neměla by mít vliv na obyvatelstvo

Příklad z roku 2022

Zdroj mapy: Hospodářské noviny

Trocha dělení

- prvotní = primární nabytí státního území
 - prvotní okupace
 - akcese
 - akrescence
- derivativní = odvozené nabytí státního území
 - zbylé způsoby

Organizace státního území a formy územní organizace

Organizace státního území a formy územní organizace

unitarismus

federalismus

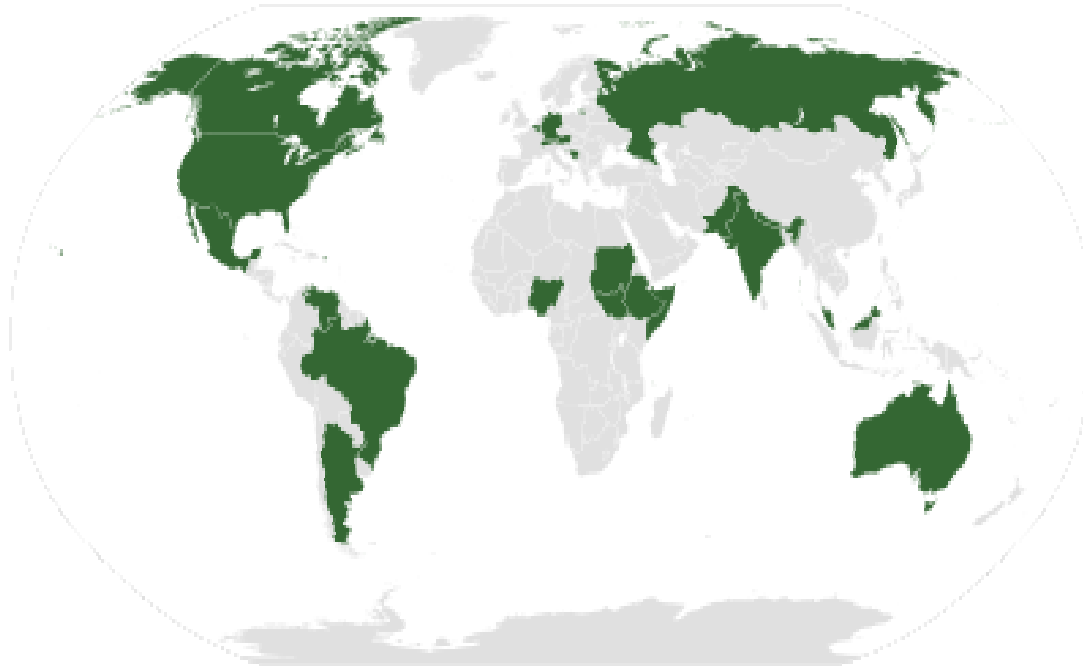
Federalismus – znaky

- dle Filip, J. a J. Svatoň. Státověda. Praha: Wolters Kluwer, 2011.
 - existence samostatných jednotek, ale vzájemné vztahy
 - sdružení těchto jednotek do celku
 - rovnoprávnost jednotek
 - společné cíle – vzájemná spolupráce
 - jednotky svébytné (samostatné kompetence), ale některé kompetence má rovněž celek, jehož jsou jednotky součástí
 - vzájemná podpora při dosahování cílů
 - podílí se na fungování celku

Federace: obecné rysy, neuplatní se na všechny federace

- jediný subjekt z hlediska mezinárodního práva
- právní základ federace – **ústava**, jednotky – mohou mít své ústavy
- **dvě soustavy zákonodárství** – zákonodárství federace má přednost
- **zákonodárství se prolíná s kompetencemi**
 - výlučné pro federaci – federace reguluje sama, závazné pro celou federaci – obrana, zahraniční věci, státní občanství, diplomatické zastoupení
 - výlučné pro jednotky – závazné pro území daného členského státu – kultura, zdravotnictví, školství
 - společné – federace a členské státy se dělí – průmysl, zemědělství, obchod (paralelní zákonodárství)
- **dvojitá soustava nejvyšších orgánů, otázka soudnictví řešena různě**
 - společná hlava státu, parlament, vláda
- zpravidla **dvojitá občanství**
- nejčastěji vzniká spojením nezávislých států (zdola), lze i rozhodnutím státní moci unitárního státu (shora)
- možnost vstupu a vystoupení

Mapa federativních států

Zdroj: Wikipedie

Federalismus: další formy

– personální unie

- státní útvary spojené osobou panovníka
- nevystupuje jako jeden subjekt z pohledu mezinárodního práva (vztahů)
- historicky i české země
- Commonwealth (v čele král) – jiná forma sdružování

– reálná unie

- více společného než jen hlava státu (př. ministerstva, zahraniční věci, obrana)
- vystupuje jako jeden subjekt z pohledu mezinárodního práva (vztahů)
- Rakousko-Uhersko

Konfederace

- základem je mezinárodní smlouva – souhlas všech členských států (ratifikace)
- tvořena samostatnými státy – možnost vstupovat do mezinárodních vztahů
- státy mají svoje ústavy
- nemá zákonodárství na konfederativní úrovni, platí obecně pro soustavu nejvyšších orgánů – svěřeny některé pravomoci
- není občanství na konfederativní úrovni
- příklad: Švýcarsko po více jak 6 století (13.-19.st.), Nizozemí (16.-18.st.), Rýnský a Německý spolek (19. stol.)
- POZOR: jako u federace – jsou to obvyklé znaky, nemusí platit vždy

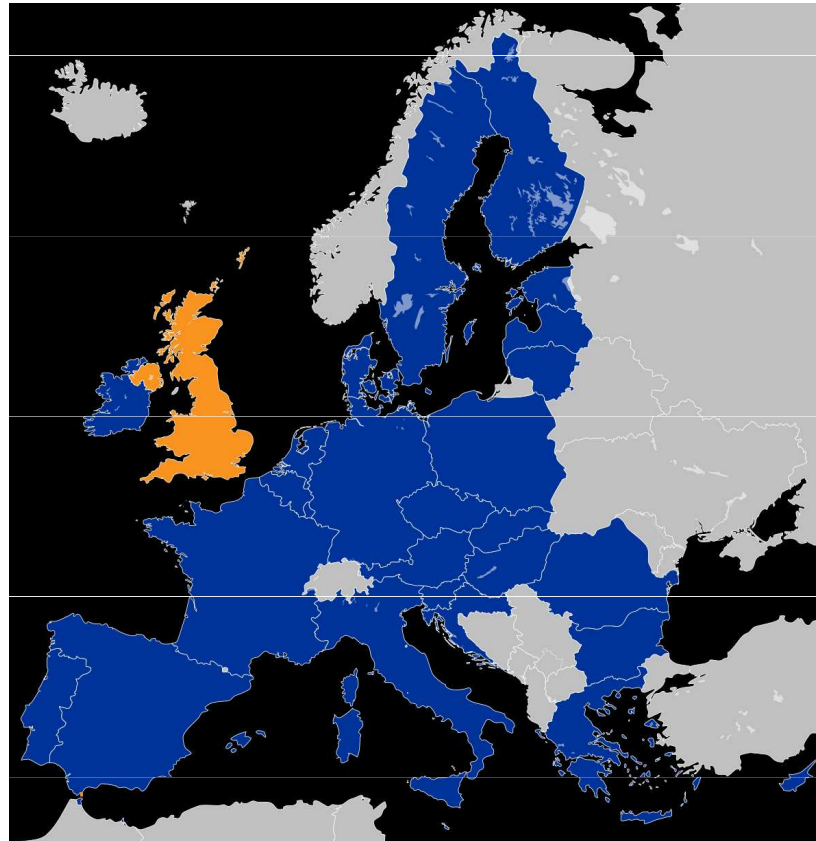
Unitární stát

- může být tvořen **územními jednotkami** (správa, samospráva) jako nedílná součást státu
- **Ústava** jako právní pramen nejvyšší právní síly
- jedna soustava **nejvyšších státních a ústředních** orgánů, **soudních** orgánů
- **jediné státní občanství**
- koncentrace, dekoncentrace
- centralizace, decentralizace
- TIP: představte si fungování České republiky

Stát v unijním a mezinárodním prostředí z hlediska státovědy

K zamyšlení: Proč EU není stát?

- území ?
- obyvatelstvo ?
- státní moc ?
- mez. vztahy ?

**449 million
inhabitants**

K zamyšlení 2: Proč EU není federace či konfederace?

- vraťte se ke znakům federace a konfederace
- K čemu se EU více blíží? Jaké znaky má/nemá ze znaků typických pro federaci a jaké ze znaků typických pro konfederaci?

EU z pohledu státovědy

- vlastní území – různé názory
- obyvatelstvo – různé názory
- státní moc – shoda, že ne (problém je efektivní vynucení státní mocí)
- způsobilost vstupovat do mezinárodních vztahů – shoda, že ano (děje se tak)
- konfederace, federace – některé znaky ano, ale členské státy odmítly tyto známé koncepty

Specifika EU

- zvláštní typ mezinárodní organizace
- nadnárodní (supranacionální) charakter sdružení států
- podstata: členské státy přenesly výkon pravomocí ve vymezených oblastech na EU (výlučně či sdíleně)
- členské státy tím neztratily svou suverenitu – jen některé pravomoci přenesly na orgány EU, které za nás rozhodují
- EU je členským státům nadřazena, subordinační charakter
- možnost změnit fungování EU – shoda všech členských států
- možnost vystoupit z EU (Brexit)

Mezinárodní organizace „klasické“

- stojí na zásadě svrchované rovnosti států
- státy jsou si mezi sebou rovny, jsou si rovny i s mezinárodní organizací – ta jim není nadřazena, koordinální charakter
- základem je dohoda (shoda, konsens) všech (výjimky např. Rada bezpečnosti OSN – aktuální s děním v Rusku)
- typicky mezinárodní smlouvy
- z logiky a povahy věci nejsou státem, federací ani konfederací

OPEC ESVO
WTO IMF (MMF) UNCTAD
OECD MBG UN (OSN)...

Občanství EU

- vyplývá to ze SEU a SFEU
- každá osoba, která má státní příslušnost některého členského státu
- doplňuje občanství členských států, ale nenahrazuje je

Občanství EU

- právo svobodně se pohybovat a pobývat na území členských států
- právo volit a být volen ve volbách do Evropského parlamentu a v obecních volbách v členském státě, v němž mají bydliště, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto státu
- právo na diplomatickou nebo konzulární ochranu na území třetí země (jež není členem Evropské unie) kterýmkoli členským státem, pokud zde jeho země nemá diplomatické zastoupení, za stejných podmínek jako státní příslušníci tohoto členského státu,
- petiční právo k Evropskému parlamentu, právo obracet se na evropského veřejného ochránce práv a právo obracet se na orgány a poradní instituce Unie v jednom z jazyků Smluv a obdržet odpověď ve stejném jazyce
- přístup k dokumentům orgánů, institucí a jiných subjektů Unie

Symboly EU

- Motto
- Hymna
- Vlajka
- Den Evropy
- (Euro)

**MUNI
LAW**

DĚKUJI

Dotazy: malachta@mail.muni.cz

Obrázky staženy z google obrázků, není-li uvedeno jinak